

Lesidee bij tentoonstelling *Slavernij* in het Rijksmuseum (VO)

Taalvorming publiceert elke maand een lesidee bij een tentoonstelling in een Amsterdams museum. De les kan op school worden gegeven, al dan niet in combinatie met een bezoek aan het museum. Centraal staat altijd het verbinden van eigen ervaringen van leerlingen met iets uit de tentoonstelling. Dit lesidee, Wally van suikerplantage Palmeneribo, is tot stand gekomen in samenwerking met de afdeling educatie van het Rijksmuseum.

Meer informatie: taalvorming.nl

Wally van suikerplantage Palmeneribo

Tot het einde van de zomervakantie van 2021 is er in het Rijksmuseum in Amsterdam een tentoonstelling over slavernij. In de serie Kunst Dichtbij van Taalvorming een lesidee om de eigen ervaringen van leerlingen van nu te verbinden met dit onderwerp. Verbinding met eigen ervaringen maakt het makkelijker om op emotioneel vlak een ingewikkeld en zwaar onderwerp als slavernij te begrijpen.

De slavernijgeschiedenis is een onderwerp, waaraan je meer dan twee lessen zou moeten besteden in het Voortgezet Onderwijs. Websites die een langere serie mogelijk maken met veel feitelijke informatie:

[Schooltv.nl](https://schooltv.nl)

(introductiefilm, 13-15 jaar)

[Slavernij - Canon van Nederland](#)

(canonvenster met veel verschillend materiaal)

slavernijenjjj.nl

(met veel informatie over het dagelijks leven, de geschiedenis)

[Tropenmuseum: Slavernij - niet voorbij](#)

(gratis online lespakket voor onderbouw VO)

Dit lesidee is bruikbaar als start van een serie lessen of een project over de slavernijgeschiedenis, maar is ook los te gebruiken.

Uitgangspunt van de les is een schilderij uit de tentoonstelling van het Rijksmuseum *Samenkomst van tot slaaf gemaakten op een van de suikerplantages van Jonas Witsen* van de schilder Dirk Valkenburg. Na een korte brainstorm gaan we het schilderij heel goed bekijken, dan erover praten en zoeken naar ervaringen van leerlingen die raken aan aspecten van het slavernijverleden. Uiteindelijk schrijft elke leerling zijn eigen ervaring kort op en lezen de leerlingen de verhalen van elkaar. Zo ontstaat een boekje of mini-tentoonstelling, die naast feitelijke informatie over de slavernijgeschiedenis, de leerlingen doet beseffen welke mechanismes ten grondslag liggen aan slavernij en hoe deze doorwerken in het heden.

De totale tijd voor de uitvoering van deze les is twee keer 45 minuten.

Les 1

STAP 1 (5 MINUTEN)

Korte uitleg van de les: we gaan praten over het slavernijverleden en daarbij vooral wat dat met onszelf te maken heeft. Dat doen we door eerst snel een woordweb te maken over wat we er al van weten. Dan bekijken we een schilderij uit de tentoonstelling over slavernij in het Rijksmuseum. En dan praten we verder en maken we een kleine tentoonstelling over wat wij met slavernij te maken hebben.

STAP 2 (10 MINUTEN)

Verdeel de klas in tweetallen of groepjes. Instructie:

Maak met je groepje een woordweb over het slavernijverleden. Wat weet je ervan?
Wat merk je er nu van?

Namen van de leerlingen erop en de docent verzamelt ze om in les 2 weer te gebruiken.

STAP 3 (5 MINUTEN)

De kinderen/leerlingen kijken naar het schilderij *Samenkomst van tot slaaf gemaakten op een van de suikerplantages van Jonas Witsen* van schilder Dirk Valkenburg, een schilderij dat te zien is op de tentoonstelling over slavernij in het Rijksmuseum. De docent vertelt van tevoren nog niets over het schilderij.

Voor weergave van het schilderij op het digibord: klik op deze link.

De leerlingen krijgen even tijd om naar het schilderij te kijken. Daarna volgt een klassikaal gesprek over het schilderij, dat in tweetallen kan worden voorbereid.

De leerlingen praten met elkaar aan de hand van de volgende vragen:

- *Wat gebeurt er op dit schilderij?*
- *Waarom zie je dat?*
- *Wat zie je nog meer?*
- *Waarom zou dit schilderij gemaakt zijn? Door wie en waarom denken jullie?*

Titel: Samenkomst van tot slaaf gemaakten op een van de suikerplantages van Jonas Witsen
Schilder: Dirk Valkenburg, 1708
Collectie: SMK, The National Gallery of Denmark KMS 376

STAP 4 (5 MINUTEN)

De docent vertelt iets over de schilder en de plek waar het schilderij is gemaakt: de suikerplantage Palmeneribo in Suriname.

Het schilderij is gemaakt door Dirk Valkenburg op een suikerplantage in Suriname. Dirk werd door plantage-eigenaar en slavenhouder Jonas Witsen, die in Amsterdam woonde, gevraagd om met tekeningen en schilderijen verslag te doen van het leven op de plantages. Er waren toen geen fototoestellen, dus een schilder moest laten zien hoe het er op de plantage uitzag.

Dat deed hij levensecht: hij schilderde gedetailleerd en op zijn schilderijen krijgen mensen een eigen gezicht. Er wordt gezegd dat hij dat deed om te laten zien dat tot slaaf gemaakten mensen zijn. Dat klinkt gek, maar slavenhouders zagen ze niet als mens maar als koopwaar, als manier om geld te verdienen.

Dirk Valkenburg schilderde en tekende ook allerlei voorwerpen en gebouwen op de plantage. Toen hij op de plantage was, was er ook een grote opstand van de mensen die tot slaaf waren gemaakt. Ze moesten al 6 dagen zwaar werk doen, meer dan 10 uur per dag en opeens moesten ze een dag langer werken, mochten niet van de plantage af zonder toestemming van de eigenaar en mochten geen kippen, varkens en geiten meer houden. De druppel was toen één van de opzichters van de plantage een kip doodschoot: ze pikten het niet langer, ze kwamen in opstand. Eén van de mensen die in opstand kwamen heette Wally. Van de opstand zijn jammer genoeg geen tekeningen of schilderijen. De schilder was getuige van de opstand, wat hij daarmee of daartegen gedaan heeft weten we niet.

Iedereen kijkt nog even naar het schilderij:

Wie van de mensen zou Wally zijn?

En van wie zou de kip geweest zijn die de opzichter dood schoot?

STAP 5 (15 MINUTEN)

We gaan naar eigen ervaringen van leerlingen, die te maken hebben met slavernij: onrechtvaardigheid ervaren of zien, in opstand komen, je niet gezien voelen als mens.

Een snelle manier om veel verschillende ervaringen op te roepen is een wie-heeft-dat-ook kring.

Als het mogelijk is staan of zitten de leerlingen in een kring. Er is een flink tempo.

- *De docent (of als het goed loopt later ook de leerlingen zelf) stelt een vraag die begint met 'wie heeft het ook dat...'*
- *Degenen die dat ook hebben doen een stap naar voren.*
- *Van iedereen die een stap gedaan heeft krijgen twee leerlingen de beurt om te vertellen.*
- *Als het nodig is brengt de docent een korte eigen ervaring in, dat maakt het makkelijker voor leerlingen om te vertellen. Niet iedereen hoeft persé aan het woord te komen. Doel van deze ronde is dat iedereen associaties met een eigen ervaring krijgt.*

Vragen, waaruit je als docent kunt kiezen:

- *wie voelt zich ook wel eens ergens ongemakkelijk omdat ze naar je kijken*
- *wie steekt wel eens over als er iemand aankomt die er eng of gevaarlijk uitziet*
- *wie heeft er wel eens meegemaakt dat iemand anders onrechtvaardig behandeld werd*
- *wie heeft er zelf wel eens iets meegemaakt dat onrechtvaardig was*
- *wie is er wel eens iemand te hulp geschoten als er iets onrechtvaardigs gebeurde*
- *en wie durfde dat niet*
- *wie heeft zich ook weleens uitgesloten gevoeld*

STAP 6 (5 MINUTEN)

Na het gesprek krijgen de leerlingen een blad papier. Ze schrijven met steekwoorden in de vorm van een lijstje twee of drie ervaringen op die opkwamen tijdens de wie-heeft-dat-ook kring. Naam erop en de docent verzamelt de blaadjes om in les 2 weer te gebruiken.

Les 2

STAP 1 (5 MINUTEN)

Terughalen van wat er gebeurd is in les 1: We bekeken een schilderij uit het Rijksmuseum, dat heette *Samenkomst van tot slaaf gemaakten op een van de suikerplantages van Jonas Witsen*. We vertelden over onrechtvaardige dingen die we zelf meemaakten. Iedereen maakte een lijstje van momenten, die hij zich kon herinneren.

Uitdelen van de individuele lijstjes, die leerlingen in les 1 maakten.

STAP 2 (10 MINUTEN)

Leerlingen krijgen de volgende instructie:

Kies een moment waarover je iets wil vertellen, en zet er een kruisje bij.

De leerlingen worden in tweetallen verdeeld en krijgen de volgende instructie:

Bepaal wie nummer 1 en wie nummer 2 is. De nummers 1 gaan beginnen. Vertel over je ervaring. Nummer 2 luistert en stelt vragen, nummer 2 moet de ervaring voor zich zien, als een filmpje. Als dat nog niet het geval is: vragen stellen! Dit doen we twee minuten, wisselen als de docent een signaal geeft, niet eerder!

Blijf dus vragen stellen en vertellen tot de tijd om is. Denk aan: wanneer, met wie, waar, hoe ging dat dan precies, wat dacht je, wat voelde je, en wat had je gewild?

Afhankelijk van de klas kun je als docent een voorbeeld geven over doorvragen zodat je het als een filmpje voor je ziet. Vraag een leerling als vrijwilliger en vraag door: wat gebeurde er precies, wat zei of deed je, wat dacht je, hoe liep het af...

STAP 3 (10 MINUTEN)

Dan krijgen de leerlingen de volgende instructie:

*Je gaat kort schrijven over jouw herinnering, waar je net over hebt verteld.
Je beschrijft één herinnering, vanuit jezelf, niet vanuit een ander.*

*Denk er aan dat je opschrijft wanneer, waar en met wie je ervaring zich afspeelt.
Denk ook aan het gevoel dat dat opleverde, wat denk je er nu over?*

Je mag kiezen of je je naam er onder zet of niet

STAP 4 (10 MINUTEN)

Uitwisseling: de teksten worden voorgelezen aan elkaar. Dat kan in kleinere groepen aan elkaar. De teksten worden door de leerkracht gebundeld of opgehangen in de klas of de gang, zodat ze nog beschikbaar zijn voor de leerlingen om te lezen.

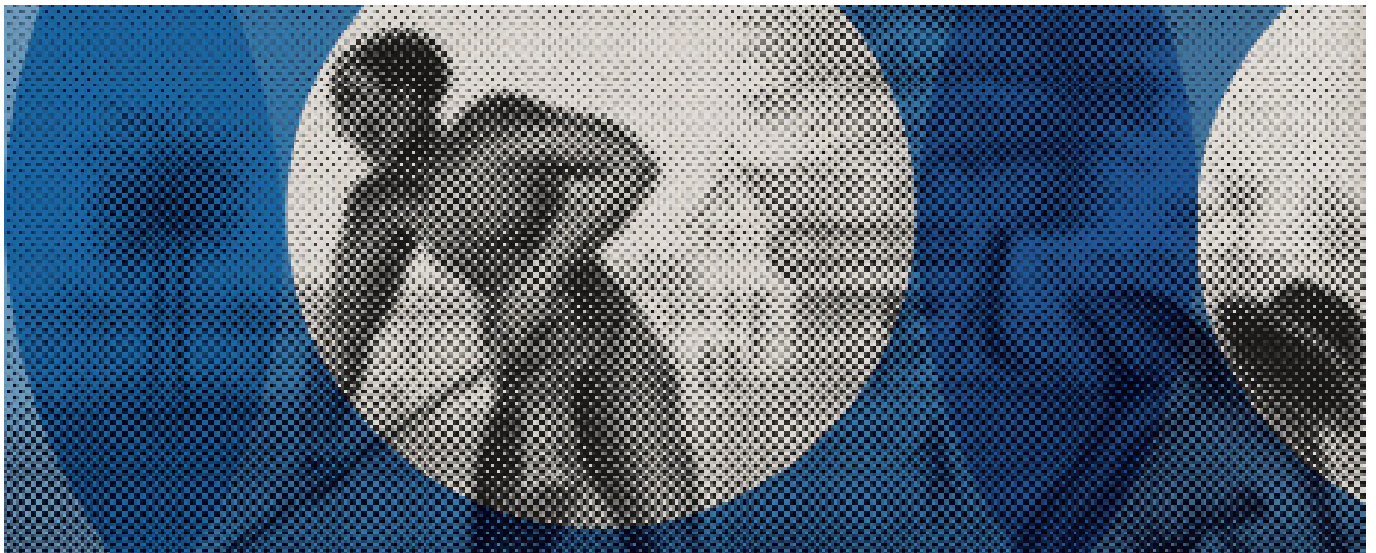
STAP 5 (10 MINUTEN OF ZOLANG HET DUURT...)

Terugkomen op de woordwebben, die aan het begin zijn gemaakt is één mogelijkheid voor reflectie:

Zou je het woordweb nu aanvullen of dingen eruit schrappen?

Uitgebreidere reflectie: met de hele klas of eerst in kleine groepjes. De volgende vragen zijn daarvoor te gebruiken:

- *Wat hebben de verhalen van onszelf te maken met het slavernijverleden?*
- *Als we onze verhalen allemaal horen: wat kunnen we zelf doen zodat het in de toekomst beter gaat?*
- *Weer terug naar het schilderij (nog een keer op het digibord): wat zou je willen vragen of zeggen tegen een van de mensen op het schilderij? De vragen en opmerkingen kunnen op geeltjes worden opgeschreven en opgeplakt bij een afbeelding van het schilderij. Ook die kan met geeltjes worden opgehangen in klas of gang.*

Naar de tentoonstelling?

De tentoonstelling in het Rijksmuseum is open tot en met de zomervakantie van 2021. Je kunt erheen, tot 18 jaar is de toegang gratis. Er is een speciale audiotour voor families. Je komt van alles te weten over Wally, maar ook over nog 9 andere mensen, die een rol speelden in het slavernijverleden.

Kaartjes reserveren via rijksmuseum.nl